

Співаючи блюз
 або
 Вона не вмів кричати
 або
 Відчуття втрати
 або
 Свист у темному вітрі
 або
 Я не можу нічого вдіяти
 або
 Запис попередніх фактів
 або
 Дешева слізлива історія
 або
 Непомітний вихід через чорний хід

*Присвята автора
 (насправді Кларісе Ліспектор)*

Отже, я присвячую цей твір старому Шуману та його солодкій Кларі, кістки яких, на жаль, сьогодні вже покояться в землі. Присвячую його рубіновому, яскраво-червоному кольору, кольору моєї крові дорослої людини, а отже, я присвячую його моїй крові. Найперше присвячую його гномам, карликам, сільфідам і німфам, які населяють моє життя. Присвячую його світлій і сумній пам'яті про мою колишню бідність, коли все було більш тверезим і гідним, а я ще ніколи не куштував лангустів. Присвячую його бурі Бетховена. Вибрації нейтральних кольорів Баха. Шопену, від якого я млію. Стравінському, який налякав мене і з яким я літав у вогні. «Смерті і Преображенню», в якій Ріхард Штраус відкриває мені долю? Передусім я присвячую його дням минулим і нинішньому, прозорій вуалі Дебюссі, Марлосу Нобре¹, Прокоф'єву, Карлові Орфу² та Шенбергу³, композиторам-додекафоністам⁴, пронизливим крикам електронників — усім тим, хто торкнувся найбільш несподіваних страшних глибин моєї душі, всім сучасним пророкам, хто передбачив мене для мене самого, поки цієї миті я не вибухнув у я. Мое я — це кожен з вас, бо я не можу просто бути собою, мені потрібні інші, щоб триматися, — я ж такий дурний, такий недосконалий, зрештою, мені залишається тільки медитувати, щоб упасти в цю суцільну порожнечу, яка досягається лише шляхом медитації. Медитація не

¹ Марлос Нобре де Алмейда (нар. 1939) — бразильський піаніст, диригент і композитор.

² Карл Орф (1895—1982) — німецький композитор-експресіоніст і педагог, який написав кантату «Карміна Бурана».

³ Арнольд Франц Вальтер Шенберг (1874—1951) — австрійський композитор єврейського походження, педагог, музикознавець, диригент, публіцист. Видатний представник музичного експресіонізму, основоположник нової віденської школи, автор серійної техніки музичної композиції, зокрема додекафонії.

⁴ Додекафонія, або дванадцятитоновна техніка (від грец. δώδεκα — дванадцять, φωνή — звук) — метод музичної композиції на основі дванадцяти тонів, які співвіднесені лише між собою. Додекафонія була розроблена і вперше реалізована в композиторській практиці австрійським композитором А. Шенбергом.

потребує результатів: вона може бути самоціллю. Я медитую без слів і про ніщо. Моєму життю заважає письмо.

Але... але не забувайте, що структури атома не видно, але про неї відомо. Я знаю про безліч речей, яких ніколи не бачив. І ви також. Неможливо довести існування найвірогіднішого — можна лише вірити. Вірити зі сльозами на очах.

Ця історія відбувається за умов надзвичайного стану соціального катаклізму. Йдеться про незавершену книгу, бо їй бракує відповіді. Відповіді, яку, сподіваюсь, хтось на світі дасть. Може, ви? Це — кричуща історія про те, щоб мати трохи розкоші, якої, їй-богу, я теж потребую. Амінь для нас усіх.

Усе на світі почалося з так. Одна молекула сказала «так» іншій молекулі, і зародилося життя. Але до передісторії була перед-передісторія, і було ніколи, і було так. Так було завжди. Не знаю, чому, але знаю, що Всесвіт ніколи не починався.

Зрозумійте мене правильно, я досягаю простоти оповіді лише невтомною працею. Поки я маю питання, але не маю відповідей, я писатиму далі. Як же мені розпочати від самого початку, якщо все, що відбувається, визначено наперед? Якщо до перед-передісторії вже існували апокаліптичні чудовиська? І якщо цієї історії ще немає, то вона обов'язково відбудеться. Думка — це дія. Відчуття — це реальність. Обидві речі поєднані між собою — я пишу те, що пишу. Бог — це світ. Правда — це завжди нез'ясовний внутрішній контакт. Моє справжнє життя — незбагненне й надзвичайно потаємне, як мій внутрішній світ, і немає такого слова, яким його можна визначити. Моє серце спорожніло, втративши бажання, і стислося в останньому чи першому ударі. зубний біль, що пронизує цю історію, заціплює уста. Тому мелодія, яку я голосно співаю, — синкопована й різка — це мій власний біль: я несу на своїх плечах весь світ, і щастя немає. Щастя? Ніколи не чув божевільнішого слова — його вигадали дівчата з північного сходу, яких тут безліч.

Тепер скажу, що бачення цієї історії змінюватиметься поступово: два з половиною роки я помалу відкриваю нескінченні «чому». Це — бачення неминучості. Неминучості чого? Хтозна, чи дізнаюсь я про це колись. Адже пишу в той же час, коли ви мене читаете. Тільки я не починаю від кінця, що пояснив би початок — як смерть, здається, пояснює життя, — тому що мені треба записувати попередні факти.

Я пишу і вже відчуваю сором за те, що нав'язую вам цю оповідь, таку поверхневу й просту. Звідки, проте, от-от бризне бурхлива кров самого життя, щоби потім застигнути згустками тремтливого желе. Чи стане ця історія згустком моєї власної крові? Звідки мені знати? Якщо в цій історії є правда (а вона правдива, хоча й вигадана), нехай кожен впізнає її в собі, бо всі ми єдині: хто має гроші, той убогий духом або відчуває тугу через те, що йому бракує того, що дорожче від золота, — душевної ніжності.

Звідки мені відомо про все, що має статися, навіть про те, чого я ще не бачив і не пережив? Річ у тім, що на одній з вулиць у Ріо-де-Жанейро я випадково помітив відчуття приреченості на обличчі однієї дівчини з північного сходу. Моє дитинство також минуло на північному сході. Всім, що знаю, я завдячую життю. Життя багато чому вчить, навіть якщо ви цього не усвідомлюєте. Тож ви знаєте значно більше, ніж можете собі уявити, і лише вдаєте, що ви дурні.

Я спробую писати не надто складно, хоча змушений вживати слова, які потрібні. У цій історії (за моїм довільним рішенням, яке може бути помилковим) буде семеро

персонажів, і я, звісно, один із головних. Я, Родріго С. М. Ця розповідь буде старомодною, бо я не хочу виглядати сучасним і вигадувати неологізми, аби показати свою оригінальність. Тому я спробую (хоч і не звик до цього) написати історію, в якій буде початок, середина і *gran finale*⁵, за яким — лише тиша й шум дощу.

Історія – справді поверхнева і проста, але вона має свої секрети: узяти хоча б один із підзаголовків «А як же майбутнє», перед яким стоїть крапка і після якого — крапка. Йдеться не про мою примху: в кінці, можливо, стане зрозумілою причина такого розмежування. (Я погано уявляю собі фінал, але хочу, наскільки мені дозволить моя обмеженість, аби він був грандіозним). Якби тут замість крапки стояли три крапки, підзаголовок був би відкритим для ваших фантазій, можливо, навіть шкідливих та безжалісних. Гаразд, якщо відверто, у мене теж немає співчуття до моєї головної героїні, дівчини з північного сходу, я хочу, щоб ця розповідь була холодною. Але я маю право бути болісно холодним, а ви — ні. І я не даю його вам. Йдеться не стільки про розповідь, скільки про саме життя, що тільки-но зародилося і тепер дихає, дихає, дихає. Зроблений з пористого матеріалу, колись я проживу тут життя молекули, з подальшим вибухом її атомів. Більшим за вигадку є мій обов'язок розповісти про цю дівчину з-поміж тисяч таких, як вона. І мій обов'язок — навіть якщо я зроблю це невдало, розкрити саме життя.

Бо є право на крик.

Тому я кричу.

Це лише крик, а не благання про допомогу. Знаю, що є дівчата, які продають своє тіло, єдине, що вони насправді мають, за гарну вечерю замість звичного сандвічу з ковбасою. Але дівчина, про яку я розповім, не має красивого тіла для продажу, ніхто не хоче її, вона цнотлива, невинна й нікому не потрібна. На жаль, зараз я збагнув, що також нікому не потрібен, і навіть те, що я пишу, міг би написати будь-хто. Будь-який інший письменник, але це має бути чоловік, тому що письменниці можуть бути занадто сентиментальними.

Існують тисячі таких, як ця дівчина з північного сходу, що живуть у фавелах⁶, винаймають ліжко в кімнаті та працюють до виснаження за стійками. Вони навіть не розуміють, що їх легко замінити іншими, і ніхто цього не помітить. Мало хто з них скаржитися на щось, і, наскільки мені відомо, ніхто з них нікого не звинувачує, бо не знає, кого. Хіба існує той, кого можна звинуватити?

Я розігриваю тіло, щоб розпочати, і розтираю руки, щоб набратися сміливості. Пригадую, був час, коли для піднесення духу я молився: рух — це дух. Молитва дозволяла мовчки й непомітно для інших досягнути самого себе. Коли я молився, я досягав якоїсь особливої точки у своїй душі, — і це все, що я можу мати. Більше нічого. Але ця порожнеча не менш важлива і схожа на повноту. Щоб отримати — не треба шукати, щоб мати — не треба просити, а лише вірити, що моє мовчання, якому я довіряю, є відповіддю на мою загадку.

Як я вже казав, я хочу писати щодалі простіше. Крім того, матеріалу в мене небагато, інформації про героїв обмаль, і вона не дозволяє пролити достатньо світла на їхнє життя; ця інформація болісно йде від мене для мене самого — це праця теслі.

Так, але не можна забувати, що для того, аби щось писати, мені передусім потрібні слова. Отже, ця історія складатиметься зі слів, об'єднаних у речення, звідки постає таємний зміст, більший за будь-які слова й речення. Ясна річ, як

⁵ *Gran finale* — великий, грандіозний, захопливий фінал.

⁶ Фавели — нетрі у великих містах Бразилії.

будь-який письменник, я відчуваю спокусу вживати соковиті терміни: мені відомі пишні прикметники, м'ясисті іменники й витончені дієслова, що своєю гостротою пронизують повітря, адже слово — це дія, ви згодні? Але я не прикрашатиму своє слово, бо якщо, торкнувшись хліба цієї дівчини, я перетворю його на золото, то ця юна дівчина не зможе з'їсти його й помре від голоду. Тому я повинен говорити просто, щоби передати її тендітне й хитке існування. Я обмежую себе скромним завданням (але не кажу про це голосно, бо інакше це було б нескромно), завданням щиро розповісти про пригоди дівчини у великому місті, налаштованому проти неї. Вона мала би перебувати у сертані⁷ штату Алагоас⁸, у коленкоровій сукні та без жодних уявлень про машинопис; адже, скінчивши три класи початкової школи, вона ледве вміє писати. Тітка показала їй, як друкують на машинці, тож аби навчитися цій справі, вона повільно друкувала букву за буквою. І в цьому дівчина досягла певних успіхів: стала, нарешті, друкаркою. Хоча їй, здається, не надто подобалося, коли дві приголомшені стояли поруч, і, переддруковуючи гарний округлий почерк свого улюбленого шефа, слово «призначити» писала так, як вимовляла — «призиначити».

Даруйте, але я знову говоритиму про себе: адже я зовсім себе не знаю і, працюючи над цією книгою, трохи здивувався, виявивши, що маю призначення. Хто ж не запитував себе: хто я — чудовисько чи людина, як усі?

Хочу попередити, що ця дівчина не усвідомлює себе, живе, пливучи за течією. Якби у неї вистачило дурості запитати себе: «Хто я?», вона перетворилась би на порох. Питання «Хто я» породжує потребу. А як її задовольнити? Той, хто запитує себе, втрачає цільність.

Дівчина, про яку я збираюся розповісти, така дурна, що іноді посміхається перехожим на вулиці. Втім, ніхто не відповідає на її посмішку, бо просто не помічає її.

Але повернімося до мене: те, що я напишу, не зможе задовольнити вибагливих інтелектуалів, що прагнуть вишуканості. Для них ця розповідь надто відверта. Хоча у неї є другий план — навіть зараз ви можете його помітити — це неспокійна тінь, що завжди супроводжує мої сни, коли я вночі сплю і бачу жахи. Тому не чекайте, що тут будуть зірки: вони ніколи не засяють, йдеться про непрозору матерію, яку, через її природу, всі зневажають. Просто цій історії бракує мелодії кантабіле⁹. Її ритм час від часу порушується. І вона містить факти. Мені раптом почали дуже подобатися факти без прикрас: вони — як тверде каміння, і дії мене цікавлять більше, ніж думки; від фактів не втечеш.

Я запитую себе, чи не варто мені випередити час та окреслити фінал? Але я й сам ще не знаю, чим усе це закінчиться. До того ж я розумію, що маю йти крок за кроком, як це визначено годинником: будь-яка комаха підкоряється плинові часу. Тому моя перша умова — не поспішати, хоча мені кортить розповісти про цю дівчину.

Ця історія бентежить мене, і я прекрасно розумію, що кожен прожитий день — це день, украдений у смерті. Я не інтелектуал, я пишу тілом. І те, що я пишу, — немов вологий туман. Слова — це звуки тіней, що перетинаються, це сталактити, це мереживо, це органна музика. Я не наважусь на гучні слова щодо неї — вібруючої та

⁷ Сертан — степ у Бразилії.

⁸ Алагоас — штат у Бразилії на Північному сході країни.

⁹ Кантабіле — (з італ. Cantabile — співучий, наспівний) термін вживається для позначення способу виконання музичного твору; музичний твір або його частина, що виконується співучо.

безмежної, хиткої й таємничої, її контратон — низький і могутній звук болю. *Allegro con brio*¹⁰. Спробую перетворити вугілля на золото. Я розумію, що затримую цю історію та граю в м'яч без м'яча. Факт — це дія? Присягаюся, цю книгу написано без слів. Це — німа світлина. Це — тиша. Ця книга — запитання.

Втім, гадаю, що довгий вступ знадобився мені для того, щоб відтермінувати початок моєї вбогої історії, бо я боюся. До того як ця друкарка увійшла в моє життя, я був людиною, мабуть, трохи самовдоволеною, попри неуспіхи в літературі. Справи йшли так добре, що я вже почав хвилюватися: те, що повністю дозріває, може зігнати.

Раптом мені страшенно захотілося перекреслити межі, що їх сам установив. Це сталося, коли я вирішив писати про реальність, яку не можу наздогнати. Неважливо, що мається на увазі під словом «реальність». Невже моя розповідь буде мелодраматичною? Така тенденція існує, але водночас я писатиму жорстко й сухо. Принаймні я не прошу ні в кого ласки і не молю про порятунок: терплю цей біль з королівською гідністю.

Так. Здається, я змінюю свій стиль. Але річ у тім, що я пишу лише те, що хочу, я не професіонал, і мушу розповісти про цю дівчину з північного сходу, інакше я задихнуся. Вона звинувачує мене, і єдиний спосіб захиститися — написати про неї. Я пишу живими і грубими мазками. Я боротимуся з фактами так, ніби це — каміння на моєму шляху. Хоч я волів би, щоб, надихаючи мене, били дзвони, поки я намагаюся зрозуміти дійсність. І щоб ангели літали, мов прозорі оси, навколо моєї гарячої голови, тому що вона прагне стати річчю в собі¹¹, так простіше.

Невже дії кращі за слова?

Якщо писати, то називати речі своїми іменами. Будь-яка річ має назву. І якщо такої не існує, її треба вигадати. Цьому нас учив ваш Бог.

Чому я пишу? Насамперед тому, що я осягнув дух мови, а іноді саме форма визначає зміст. Я пишу не через дівчину з північного сходу, мене примушує до цього «вища сила», або, як кажуть в офіційних документах, «сила закону».

Так, моя сила в самотності. Я не боюся ні гроз, ні могутніх поривів вітру, тому що я сам — частинка нічної темряви. Проте я не зношу нічного свисту і кроків. Питьма? Це нагадало мені про одну з моїх коханих: який морок чаївся в тілі цієї дівчини-жінки. Я ніколи не забував про неї: неможливо забути ту, з якою ти спав. Це ніби татування, випалене на шкірі, і всі, хто починає розуміти стигму, втікають нажахані.

Зараз я хочу поговорити про дівчину з північного сходу. Ось у чому річ: вона, немов бродячий собака, керувалася виключно власними інстинктами. Вона зменшувалася до розміру себе самої. Так само і я з кожною новою невдачею зменшуюсь до самого себе, але водночас хочу знайти світ і його Бога.

Хочу додати дещо про дівчину і про себе. Ми обидвоє живемо тільки в теперішньому, і «завтра» також стане «сьогодні», а вічність — це стан справ на цю мить.

І зараз мені незручно, коли я пишу про цю дівчину. Питання ось у чім: як я пишу? Я стверджую, що пишу на слух, як на слух вивчив англійську та французьку. Що змусило мене писати? Я маю більше грошей, ніж ті, що помирають від голоду, і це робить мене людиною, в певному сенсі, безчесною. Але я кажу неправду лише в деяких випадках. Коли я пишу, то ніколи не обманюю. Що ще? Так, я не належу до жодного соціального класу, я — маргінал. Вищий клас ставиться до мене, як до

¹⁰ *Allegro con brio* — (італ.) весело, швидко, з вогником.

¹¹ Річ у собі — термін, який Іммануїл Кант використовував у своїй філософії для позначення сутності, що була б цілком незалежною від досвіду, пізнати її неможливо.

дивного монстра, середній — з недовірою, побоюючись, що я можу розхитати його засади, з нижчим класом я ніколи не перетинаюся.

Ні, писати нелегко. Писати важко, як трощити скелі. Але злітають іскри і скалки, як блискучі клинки.

О, як страшно починати, не знаючи навіть імені цієї дівчини. Не кажучи вже про те, що ця історія доводить мене до відчаю через свою надмірну простоту. Те, про що я збираюся розповісти, може здатися легким і зрозумілим для всіх. Але осмислювати це дуже складно. Адже я повинен зробити ясным те, що майже згасло й чого майже не видно. Грубими брудними пальцями намацати невидиме у власному бруді.

В одному я певен: ця розповідь пов'язана зі справою доволі делікатною — створенням особистості такої ж живої, як я сам. Потурбуйтеся про неї, бо я можу лише змалювати її такою, аби ви впізнавали її, коли вона, худенька й легка, крокує вулицею, ледь торкаючись землі. А раптом моя розповідь буде сумною? Потім я, звісно, напишу щось веселе. Чому веселе? Бо мені також приємніше співати осанну, і одного разу, можливо, я співатиму хвалебні пісні замість того, щоб переповідати проблеми дівчини з північного сходу.

А поки я хочу ходити голим або в ганчір'ї, хочу принаймні раз у житті пізнати відсутність жодного смаку, яка, як кажуть, властива просфорі. З'їсти просфору — означає відчутти невиразність світу й зануритися в ні. З мого боку це буде сміливим вчинком, адже я відмовляюся від звичних комфортних відчуттів.

Зараз я почувуюся зовсім некомфортно: аби розповідати про цю дівчину, я мушу днями не голитися, отримати мішки під очима через недосипання, дрімати лише від виснаження — у мене ручна праця. Не кажучи про те, що я маю вдягатись у старе лахміття. Все це для того, щоб відчутти себе у шкірі дівчини з північного сходу. Все ж я знаю, що мені, можливо, доведеться більш переконливо подати себе соціальним колам, які рішуче протестують проти тих, хто саме зараз друкує на машинці.

Так і є, розповідь є розповіддю. Але передовсім я не можу забувати, що слово є результатом слова. Слово має бути схожим на себе. Досягнути цього — мій найперший обов'язок перед самим собою. І слово не може бути прикрашеним і штучно порожнім, воно має бути тим, чим воно є. А ще я хотів би досягти певного витонченого відчуття, але щоб ця витонченість не переривалась, поки воно триває. Водночас я хочу досягти сили тромбона, звук якого, повний і низький, могутній і твердий, який ні з чим не сплутаєш, викликає у мене, знервованого умовами роботи над книгою, напади неконтрольованого сміху, що виривається з грудей. І я хочу приймати свою свободу, і не вважати, як інші, ніби життя — це безумство, божевілля. Втім, схоже, так воно і є. Існування позбавлене логіки.

Наслідком дії цієї історії стане моє перевтілення в інших і моя матеріалізація в об'єкт. Так, і, можливо, осягнення солодкозвучної флейти, яку я обвиватиму гнучкою ліаною.

Але повернімось у день сьогоднішній. Бо, як відомо, сьогодні — це сьогодні. Мене не розуміють, і я чую, як темрява сміється наді мною швидким грубим сміхом старих людей. Чую розмірені кроки на вулиці. Мені страшно. Добре, що все, що я хочу написати, без сумніву, якимось чином написано в мені. Мені потрібно лише перенести це все на папір з делікатністю білого метелика. Думка про білого метелика виникла в моїй голові, коли я подумав, що дівчина може вийти заміж, і уявив її, худеньку й легку, у весільній сукні: адже вона як незаймана піде під вінець у білому. Чи вона взагалі не вийде заміж? Я тримаю в руках її долю, але розумію, що не можу

розпоряджатися нею за власним бажанням: я виконую фатальне знамення, я повинен знайти правду, яка випереджає мене. Чому я пишу про дівчину, яка живе в таких злиднях? Мабуть, тому, що в ній — мій прихисток, і ще тому, що в убогості тіла й духу я відкриваю святість, я хочу відчути дихання мого майбутнього. Щоб стати більшим, ніж я є, адже я такий нікчемний.

Я пишу, бо мені нема чого робити в цьому світі: я зайвий, і мені немає місця на землі людей. Я пишу, бо втратив надію, втомився і не можу більше витримувати рутини свого існування. Якби не новизна, яка і є творчістю, я символічно помирав би щодня. Але я готовий непомітно вийти через чорний хід. Я спробував майже все, зокрема пристрась і відчай. І тепер я хотів би мати тільки те, чим я міг би стати, але не став.

Здається, я до найменших деталей знаю цю дівчину з північного сходу, ніби живу поруч із нею. Як я й передбачив, вона причепилася до мене, як липка меляса або чорний бруд. Пам'ятаю, в дитинстві я читав казку, в якій старий боявся перейти річку. І тут з'явився юнак, який також хотів перейти на інший берег. Старий скористався нагодою і сказав:

— Перенеси й мене. Я сяду тобі на плечі.

Юнак погодився і, опинившись на іншому боці, сказав:

— Все, можете злізати.

Але тоді хитрий і мудрий старий не погодився:

— Е, ні! Я добре влаштувався в тебе на плечах і нізащо не злізу!

Так і ця друкарка не хоче злізти з моїх плечей. Тож я стверджую, що бідність — неприваблива й незрозуміла. Тому я не знаю, чи моя розповідь буде — якою вона буде? Я нічого не знаю, мені ще бракує наснаги. Чи будуть у ній якісь події? Будуть. Але які? Цього я також не знаю. Взагалі-то я не намагаюся розпалювати вашу тривожну та нестримну цікавість, я й справді не знаю, що мене чекає: занадто неспокійний характер має моя героїня. Щосекунди вона намагається вислизнути з моїх рук і хоче, щоб я її втримав.

Забув сказати, все, про що я зараз пишу, відбувається під чіткий акомпанемент барабанного дробу, що його вистукує якийсь солдат. Тієї миті, коли я почну розповідати цю історію, барабанний дріб одразу припиниться.

Я бачу, як дівчина з північного сходу дивиться у дзеркало і — барабанний дріб — у дзеркалі з'являється моє втомлене бородате обличчя. Ось так ми можемо мінятися місцями. Поза сумнівом, вона — фізична істота. Одразу повідомлю вам такий факт: вона ніколи не дивилась у дзеркало оголеною, бо їй було соромно. Соромно через те, що вона скромна, чи через те, що вона негарна? А ще я запитую себе, як мені впоратися з усіма цими фактами. Раптом символізм захопив мене: я створюю людську істоту і тремчу. Символізм потрібен мені, як художнику-абстракціоністу, який хотів би показати, що пише такі картини, бо йому так подобається, а не тому, що він не вміє малювати. Щоб намалювати цю дівчину, я мушу в усьому обмежити себе; щоб осягнути її душу, я повинен скромно харчуватися й пити біле охолоджене вино: така спека стоїть у цій тісній кімнатці, де я зачинився і звідки через власну примху хочу споглядати світ. А ще мені довелося відмовитися від сексу та футболу. Не кажучи вже про те, що я ні з ким не спілкуюся. Чи повернусь я одного разу до свого колишнього життя? Дуже сумніваюсь. Так, забув сказати, що наразі я нічого не читаю, щоб не спотворювати вишуками простоту своєї мови. Тому що, як я казав, слово має бути словом, інструментом письменника. Чи я не письменник? Правду кажучи, я більшою мірою актор, бо лише за допомогою пунктуації створюю складні інтонаційні фігури і змушую текст вільно дихати і йти за мною.

Ще забув сказати, що історія, яка от-от має розпочатися — бо я вже не витримую натиску фактів — історія, яка от-от розпочнеться, написана під патронажем охолоджувального напою, популярного в усьому світі, тому я нічого не отримую за його рекламу. На жаль, це той самий напій, що був спонсором останніх потрясінь у Гватемалі¹². Хоча на смак він — суміш лаку для нігтів, туалетного мила «Aristolino» й пожованої пластмаси, всі його обожнюють і не уявляють свого життя без нього. А все тому (я скажу одну річ, яку, може, не всі зрозуміють), тому що цей напій, що містить коку, — сьогоднішня. Він допомагає людині стати і почуватися сучасною.

Що ж до дівчини, то вона живе в безлюдному чистилищі, не наближаючись ні до пекла, ні до раю. Вона просто живе, вдихаючи й видихаючи, вдихаючи й видихаючи. А що ще потрібно, правду кажучи? Її існування безрадісне. Так. Але чому я почувуюся винним? І намагаюся звільнитися від тягаря провини за те, що не зробив нічого доброго для цієї дівчини. Дівчина ця — і я бачу, що вже майже розпочав свою розповідь — дівчина ця спала в полотняній комбінації, замураній досить підозрливими старими плямами крові. Щоб заснути холодними зимовими ночами, вона згорталась калачиком, отримуючи і віддаючи власне незначне тепло. Вона спала з відкритими вустами через закладений ніс, спала виснажена, спала глибоким сном.

Маю додати дещо дуже важливе для сприйняття моєї розповіді: моя історія від початку й до кінця супроводжується легким, але постійним зубним болем. Запевнюю вас також, що ця розповідь відбуватиметься під акомпанемент тужливих звуків скрипки, на якій грає худорлявий чоловік на розі. Його обличчя таке вузьке й жовте, ніби він уже помер. Цілком імовірно.

Я говорю так довго, тому що боюся, пообіцявши забагато, дати мало й найпростіше. Адже ця історія — майже ніщо. Єдиний спосіб почати — зробити це раптово, як плавець пірнає у крижану воду, з суїцидальною сміливістю зустрічаючи сильний холод. І ось я починаю, зауважуючи між іншим, що — що вона була неготовою. Неготовою до життя. Їй бракувало вміння пристосовуватися. Вона тільки-но починала розуміти, що їй не вистачає самої себе. Якби вона була здатна виражати свої думки, вона б сказала: світ не належить мені, я не належу собі. (Мені буде складно написати цю історію. Хоч я не маю нічого спільного з цією дівчиною, далі я писатиму все через неї, долаючи свої страхи. Факти кричать, але поруч із фактами є шепіт. Саме шепіт мене вражає).

Їй не вистачало вміння пристосовуватися. Тому вона (вибух) нічого не могла сказати на свій захист, коли шеф фірми, де вона працювала, грубо заявив їй (грубість цю, здавалося, провокувала її дурна фізіономія, яка, як то кажуть, просила ляпаса), заявив, що залишає на роботі Глорію, її подругу, а її звільняє, тому що вона припускається численних помилок, коли друкує, і псує папір. От що він сказав. Що ж до дівчини, то вона гадала, що має щось відповісти, і ввічливо сказала своєму шефу, якого потай любила:

— Пробачте мені, будь ласка.

Сеньйор Раймундо Сілвейра — він уже збирався йти — повернувся, здивований цією несподіваною покірністю і якимось дивним виразом на обличчі друкарки, і сказав уже не так грубо:

---

¹² Йдеться про організоване ЦРУ військове вторгнення у Гватемалу 1954 р. з метою усунення від влади прибічника лівих поглядів, президента Хакобо Арбенса. Під час вторгнення американські літаки бомбардували міста Гватемали.

— Ну, ніхто вас зараз не звільняє, можна ще зачекати.

Отримавши це повідомлення, вона пішла в кімнату для вмивання, щоби побути наодинці, бо була приголомшена. Вона машинально подивилась у дзеркало, що увінчувало брудний і потрісканий, повний волосся рукомийник, що так був схожий на її життя. Їй здалося, що темне темне дзеркало нічого не відобразило. Чи не втратила вона часом свій матеріальний вигляд? Скоро ілюзія розвіялась, і вона побачила своє деформоване дзеркалом обличчя з величезним, як у клоуна, носом. Вона дивилась на себе й спокійно думала: така молода — а вже з ганджем.

(Є ті, хто має. І ті, хто не має. Це так просто: ця дівчина не мала. Не мала чого? Неважливо: просто не мала. Якщо ви зрозуміли мене — добре. Якщо ні — теж добре. Але навіщо я непокоюся через цю дівчину, коли насправді я тужу за зрілою, налітою золотом пшеницею влітку?)

Коли вона була маленькою, її тітка, щоб налякати її, розповідала, що вампір — це той, хто впирається людині в горло, висмоктуючи з неї кров, — не відображається у дзеркалі. Вона гадала, що не так уже й погано бути вампіром, тоді кров забарвила б її смертельно бліде обличчя; здавалося неймовірним, що в її жилах є кров, ще менш імовірним — що вона колись проллється.

Ця дівчина горбилася, як швачка. Вона ще в дитинстві навчилася вишивати. І досягла б у житті значно більшого, якби присвятила себе делікатній праці швачки, можливо, вона працювала б із шовком. Або ще розкішніше: вишивала би бісером по блискучому атласу, поцілунку душі. Найтонша робота. Кропітка праця мурахи, що несе на спині цукринку. Вона здавалась ідіоткою, але не була нею. Вона не знала, що нещаслива. Це тому, що вона вірила. У що? У вас, але не обов'язково вірити в когось чи щось, треба просто вірити. Це іноді приносило їй радість. Вона ніколи не втрачала віри.

(Вона мене так дратує, що я спустошений. Я спустошений цією дівчиною. Вона дратує мене дедалі дужче, коли не протестує. Я розлючений. Я ладен бити склянки і тарілки і трощити віконне скло. Як мені помститися? Або, краще, — як мені відновити справедливість? Вже знаю: люблячи свого собаку, який має більше їжі, ніж вона. Чому вона не протестує? Чи є в ній бодай трохи твердості? Ні, вона солодко покірنا).

Також я бачу її очі, великі, круглі, широко розплющені, допитливі — вона дивилась, як птах з пораненим крилом — може, через збільшену щитоподібну залозу, вона мала очі, що запитували. Кого вона запитувала? Бога? Вона не думала про Бога, а Бог не думав про неї. Бог — той, до кого можна доторкнутися. Коли ти відволікаєшся, з'являється Бог. Вона не ставила запитань. Здогадувалась, що на них немає відповідей. Чи вона була занадто дурною, щоб запитувати? І отримувати відверте «ні»? Можливо, порожні запитання усе ж потрібні, аби хтось колись не сказав, що вона й не намагалася запитувати. Але, схоже, через те, що їй нікому було відповісти, вона сама собі відповіла на запитання «чому?» — тому що. Чи є на світі інша відповідь? Якщо хтось знає кращу, нехай приїде і скаже, я чекаю на це впродовж багатьох років.

Тим часом хмари – білі, а небо – все блакитне. Чому так багато для Бога. Чому хоч би трішечки не для людей.

Вона народилася не під щасливою зіркою, і здавалося, що вона була дочкою невідомо кого й жила з таким виглядом, ніби вибачалася за те, що займає чийсь місце. Дивлячись у дзеркало, вона вивчала плями на обличчі, думаючи про щось інше. В Алагоас їх називали латками й казали, що це все через печінку. Вона ма-

скувала плями товстим шаром білої пудри; лише частина її обличчя була вкрита пудрою, але це все ж таки краще, ніж коричневі плями. Вона вся була трішки брудною, тому що рідко вмивалася. Вдень вона носила ті самі спідницю і блузку, вночі спала в комбінації. Її сусідка по кімнаті не знала, як натякнути їй, що від неї тхне. І оскільки вона не знала, як це зробити, бо боялася образити її, все залишалося як було. В ній не було нічого видатного, хоч її шкіра там, де не було плям, мала легкий опаловий блиск. Але це не мало значення. Ніхто не озирався за нею на вулиці, вона була наче холодна кава.

Так і спливав час для цієї дівчини. Шмаркалась у поділ комбінації. Вона не мала тієї делікатності, що називається шармом. Тільки я вважаю її чарівною. Тільки я, її автор, люблю її. Страждаю через неї. І тільки я можу сказати так: «Чого б тільки я не подарував тобі співаючи, якби ти попросила мене про це плачучи!» Ця дівчина не знала, якою вона була, як цуценя не знає, що воно – цуценя. Тому вона не відчувала себе нещасливою. Єдине, чого вона жадала, — жити. Вона не знала, для чого, вона не замислювалася над цим. Можливо, вона вважала, що життя — це маленьке щастя. Вона гадала, що людина має бути щасливою. І вона була. Перш ніж народитися, вона була ідеєю? Перш ніж народитися, вона була мертвою? А після народження вона житиме, щоб потім померти? Яка тонка скибка кавуна.

Треба розповісти декілька фактів, але ще й сам не знаю, що я повідомляю.

Тепер (вибух) швидкими штрихами я опишу життя цієї дівчини до того моменту, коли вона подивилася у дзеркало над рукомийником.

Дитя сертану, вона народилася рахітичною, не під щасливою зіркою, як я вже казав. Коли їй було два роки, її батьки померли від лихоманки, звичної для сертану штату Алагоас, де диявол загубив свої чоботи. Багато років потому вона переїхала в Масейо¹³ зі своєю богомільною тіткою, єдиною родичкою на світі. Іноді вона згадувала про щось давно забуте. Про те, наприклад, як тітка біла її по маківці, бо вважала, що там має бути життєвий центр. Вона біла завжди кісточками пальців по м'якому, через нестачу кальцію, черепу. Вона біла її, але не лише тому, що отримувала при цьому чуттєве задоволення (тітка ніколи не була заміжною, бо для неї була огидною сама ідея виходити заміж), але й тому, що вважала себе зобов'язаною вберегти її, аби вона не стала коли-небудь однією з тих дівичь, які прогулюються вулицями Масейо із запаленою цигаркою, чатуючи на чоловіків. Хоча не було жодних ознак того, що дівчинка може стати в майбутньому вуличною повією. Навіть той факт, що вона колись стане жінкою, здається, ніколи не належав до її покликання. Жіночність у ній прокинеться пізно, адже навіть дикій траві, щоб рости, потрібне сонце. Але вона забувала про удари, бо якщо почекати певний час, біль минає. Значно болючішою була для неї інша кара: щоденне позбавлення десерту — гойябади з сиром¹⁴, єдиної пристрасті в її житті. Чому ця кара стала улюбленою у хитрої тітки? Дівчинка не питала, чому вона постійно покарана, але їй не потрібно було все знати, і це незнання стало важливою частиною її життя.

Таке незнання може видатися шкідливим, але це не так, тому що вона знала багато, так само як ніхто не вчить цуцика махати хвостом, або людину відчувати голод, але вони вміють це робити; вона народилася з цим знанням. Так само ніхто

¹³ Масейо — столиця штату Алагоас.

¹⁴ Гойябада — традиційний десерт жителів півдня Бразилії. Готується з плодів гуаяви, цукру й води. За консистенцією нагадує мармелад. У Бразилії гойябаду часто їдять з сиром мінас (queijo minas).

не навчить її помирати: напевно вона помре одного дня, як та кінозірка, кольорову світліну якої вона полюбляла розглядати. Адже в час смерті людина стає блискучою зіркою кіноекрану, це — мить слави кожного з нас, коли чути, ніби окремі різкі звуки свистом вириваються із загального хору.

Коли вона була маленькою, їй дуже хотілося доглядати за якоюсь тваринкою. Але тітка вважала, що тварина — це зайвий рот. Тоді дівчинка вирішила, що їй залишається годувати бліх, коли вже їй не заслужити любові собаки. Через спілкування з тіткою її голова завжди була опущена долі. Але побожність не пристала до неї: тітка померла, і вона більше ніколи не була в церкві, тому що нічого не відчувала, а божества їй здавалися дивними.

У житті відбувається саме так: натискається кнопка і вмикається життя. Тільки моя героїня не знала, яку кнопку треба натиснути. Вона також не усвідомлювала, що жила в індустріальному суспільстві та була в ньому лише гвинтиком, якого можна було замінити. І все ж дещо не давало їй спокою: вона раптом зрозуміла, що не пам'ятає ні матері, ні батька, вона забула це відчуття. Але, подумавши, вона казала, що виросла на землі сертану, як хробачливий гриб. Вона говорила, так, але була дуже мовчазною. Іноді мені вдається витягти з неї яке-небудь слово, але воно вислизав у мене між пальцями.

Попри смерть тітки, вона гадала, що з нею все буде по-іншому, що вона ніколи не помре. (Моя пристрасть — бути іншим. У цьому випадку — іншою. Я тремчу, так само знесилений, як і вона).

Цей опис трохи втомлює мене. Я віддаю перевагу правді, яка є в пророцтвах. Коли я позбудуся цієї історії, то повернуся до більш безвідповідального заняття — до простих передбачень. Я не вигадав цю дівчину. Вона зсередини заволоділа мною. Вона взагалі-то не була розумово відсталою, вона жила у благодаті та вірила, як ідіотка. Ця дівчина принаймні не випрошувала їжу, хоч і належала до найнижчого класу людей, що живуть голодуючи. Тільки я люблю її.

Потім — невідомо чому — вони переїхали до Ріо, неймовірного Ріо-де-Жанейро; тітка знайшла їй роботу, потім померла, а вона, тепер самотня, знімала кімнату з чотирма іншими дівчатами, продавчинями з універсамів *Lojas Americanas*.

Кімната містилась у мансарді старого дому, побудованого в колоніальному стилі на звивистій вулиці Акре, серед повій, що обслуговували матросів, і складів для вугілля й цементу, недалеко від портової пристані. Брудна пристань викликала у неї тугу за майбутнім. (Що це? Я ніби чую мажорні акорди фортепіано — чи це не символ того, що життя дівчини в майбутньому складеться щасливо? Я радію цій можливості та зроблю все, щоб вона здійснилась).

Вулиця Акре. Оце так місце. Жирні пацюки вулиці Акре. Я ніколи не буваю там і без докорів сумління зізнаюся, що жахаюся цього життєвого бруду.

Час від часу на світанку їй випадало щастя почути життєствердний спів півня, і вона з ностальгією згадувала сертан. Як міг півень кукурікати на вулиці Акре, серед складів, захарашчених товарами для експорту й імпорту? (Якщо читач заможний і має добре облаштоване життя, йому треба переступити через себе, аби зрозуміти, як іноді живуть інші. Якщо він бідний, то не читатиме мене, тому що моя книга — розкіш для тих, хто постійно відчуває голод. Я відіграю тут роль захисного клапану, рятуючи середній клас від згубного існування. Я знаю, як страшно переступити через себе, адже все нове зазвичай лякає. Безіменна дівчина цієї розповіді може бути давньою фігурою, її можна назвати навіть біблійною. Вона вийшла з підземелля і не знала квіту. Обманюю: вона була травою).

Задушливими літніми ночами на вулиці Акре вона лежала без сну і відчувала лише піт, піт, який погано пахнув. Цей піт видається мені підозрілим. Не знаю, чи вона була хвора на сухоти, думаю, що ні. У темряві було чутно свист якогось чоловіка, і важкі кроки, і виття покинутого пса. І між ними — тихі сузір'я і космос, який є часом, якому байдужа вона і ми. Так минали дні. Спів півня на криваво-червоному світанку додавав відчуття свіжості її безрадісному життю. Світанкові крики птахів на вулиці Акре: серед каміння брукувки весело вирувало життя.

Вулиця Акре для життя, вулиця Лаврадіо для роботи, портова пристань — для недільних прогулянок, а ще довгі гудки вантажного корабля, від яких невідомо чому стискається серце, і солодкий, хоч і дещо сумний, спів півня. Іноді вона бачила цього півня уві сні. Він з'являвся з небуття, підходив до ліжка й вітав її. Але то був неглибокий сон, тому що майже рік вона мала застуду. На світанку її мучив сухий кашель; вона глушила його, занурившись у маленьку подушку. Але сусідки по кімнаті — Марія да Пенья, Марія Апаресіда, Марія Жозе і просто Марія — не прокидалися. Вони занадто втомлювалися на роботі, яка не мала назви, але від того не була легкою. Одна з них продавала пудру «Coty».¹⁵ Це ж треба! Вони лише поверталися на інший бік і спали ще міцніше. Небо зверху чи знизу? — думала дівчина з північного сходу. Вона лежала, втративши відчуття реальності. Іноді вечорами вона божеволіла від гострого нападу голоду, що не давав їй заснути, перед очима постійно мерехтів шматок яловичини. Щоб позбутися цього видіння, вона ретельно розжовувала й ковтала аркуш паперу.

Так. Я звикаю, але досі не можу з цим змиритися. Боже мій! Мені значно простіше спілкуватися з тваринами, ніж з людьми. Коли я бачу свого коня, що вільно пасеться на луці, мені хочеться припасти обличчям до його сильної, оксамитової шиї та розповісти про своє життя. І коли я пещу голову свого собаки, я знаю, що він не вимагає від мене, щоб я казав йому щось змістовне чи щось пояснював.

Можливо, дівчина з північного сходу вже дійшла висновку, що життя здатне створювати багато проблем і що душа не завжди міцно прив'язана до тіла, особливо така слабка, як у неї. Нашпигована забобонами, вона уявляла: якщо відчує смак до кращого життя, розчарувавшись у власному, то принцеса перетвориться на повзучу тварину. Бо, попри весь жах її становища, вона не хотіла втратити себе, хотіла бути собою. Вона вважала, що отримала б тяжку кару і навіть ризикувала би померти, якби в неї з'явилися задоволення. Тому вона рятувалася від смерті тим, що жила скромно, економно користуючись своїм життям, щоб те не обірвалось. Ця економія давала їй певне відчуття безпеки, адже хто низько літає, тому не так боляче падати. Чи відчувала вона, що живе марно? Не можу знати, але гадаю, що ні. Тільки одного разу вона поставила собі трагічне запитання: хто я є? Але так злякалася, що геть припинила думати. Але я, кому ніколи не стати нею, відчуваю, що живу дарма. Я маю гроші, регулярно оплачую рахунки за світло, газ і телефон. А ця дівчина іноді навіть купувала зі своєї зарплати троянду.

Все це відбувається цього року, і я закінчу цю складну історію, лише знесилившись від боротьби, — я не дезертир.

Іноді вона згадувала страшну негармонійну пісеньку, під яку водили хороводи дівчата — вона лише чула її, але не брала участі, бо тітка хотіла, щоб вона підмітала підлогу. Дівчата носили рожеві стрічки в кучерях. У пісеньці співалося: «Я прийшов

¹⁵ «Коті» — фірма, заснована парфюмером Франсуа Коті. Він першим почав випускати парфумерні лінії: пудра, гель, духи, мило, бальзам з однаковим ароматом.

по вашу доньку, ла-ла-ла. Я вибрав ту, яка мені подобається, ла-ла-ла». Мелодія цієї пісеньки була блідим привидом, ніби неймовірно гарна троянда, що має зів'язнути: блідістю і смертною була ця дівчина сьогодні, що бачила легкий і жахливий привид дитинства без м'яча та ляльки. Раніше вона мала звичку уявляти, як біжить коридорами за м'ячем з лялькою в руках і сміється. Цей сміх видавався зловісним, він був з минулого, і лише хвора уява переносила його в теперішнє, це — туга за тим, що могло би бути, але не сталося. (Я попереджав, що це — популярна література, хоч я намагаюсь уникнути співчуття).

Мушу сказати, що ця дівчина не усвідомлює, що я є, інакше вона мала би кого згадувати у своїх молитвах і в кого шукати спасіння. Але я знаю про неї все: через цю дівчину я виражаю свій жах перед життям. Життям, яке я так люблю.

Повертаюся до дівчини: єдина розкіш, яку вона собі дозволяла, — ковток холодної кави перед сном, за що розплачувалася печією зранку.

Вона була мовчазною (бо не мала що сказати), але їй подобався шум. Шум — це життя. А тиша ночі лякала: здавалося, зараз вона почує фатальні слова. Ночами на вулиці Акре було дуже тихо, хіба що час від часу проїде машина, що частіше, то краще для дівчини. Крім цих страхів, ніби цього мало, вона боялася підхопити яку-небудь невиліковну жіночу хворобу — цим її лякала тітка. Хоча її нечисленні яйцеклітини такі зморщені. Такі, такі. Але її життя було настільки одноманітним, що ввечері вона не пам'ятала, що сталося вранці. Часом вона думала довго та без слів: я є, я існую. Півні, про яких я казав, сповіщали, що настав новий виснажливий день. Півні співали про втому. А кури, що робили вони? — запитувала себе дівчина. Півні принаймні співали. Що стосується курей, то дівчина іноді їла в барі круте яйце. Але тітка казала їй, що яйця шкідливо впливають на печінку. І щоразу після цього їй дошкуляв біль у боці, щоправда, в лівому боці, ніяк не там, де печінка. Вона була дуже вразливою і вірила в усе, що існує і чого не існує. Але вона не вміла прикрашати дійсність. Дійсність була занадто неймовірною для неї. Крім того, це слово ні про що їй не промовляло. Як і мені, чесно кажучи.

Ночами їй іноді снилося, що тітка б'є її по голові. А часом вона бачила якісь дивні сексуальні сни, хоча вочевидь не була сексуальною. Тоді, прокинувшись, вона відчувала себе винною невідь-чому, можливо тому, що приємне має бути забороненим. Винною, але задоволеною. Через свої сумніви вона почувалася винною і тричі механічно молилася: Аве Марія, амінь, амінь, амінь. Вона молилася, але без Бога, вона не знала, ким Він був, і тому Він для неї не існував.

Я щойно з'ясував, що крім Бога, реальність для неї також майже нічого не означала. Вона набагато краще почувалася в ірреальній повсякденності, жила у сповііііільненому русі, заець стриббааааав у повіііііітря над паааааагорбами, повільним був її земний світ, повільним був світ природи.

Вона вважала, що виглядати печальною — це добре. Не розчарованою, — для цього вона була занадто скромною і простою — а саме печальною, так ніби вона була романтичною. Звісно, що вона була невротичною, про це навіть не треба говорити. Але то був такий невроз, що підтримував її, Боже мій, принаймні як милиці. Бувало, вона їхала в середмістя і розглядала вітрини магазинів, що сяяли коштовностями і блискучим вбранням, лише для того, щоби трохи постраждати. Просто вона хотіла знайти себе, а трохи страждання допомагає знайти себе.

У неділю вона прокидалася дуже рано, щоб залишалось більше часу нічого не робити.

Найгіршим моментом її життя був кінець цього дня: вона впадала в неспокійні роздуми, у порожнечу сухої неділі. Зітхала. Тужила за тими днями, коли була маленькою

— за сухою фарофою¹⁶ — і гадала, що була щасливою. Насправді дитинство, хоч би яким гірким воно було, завжди прекрасне, який жах. Вона ніколи ні на що не жалілася, знала, що так було споконвіків — але хто створив землю людей? Без сумніву, колись вона потрапить до раю, але це буде рай кривих. Між іншим, для цього не потрібно прагнути на небо, все криво на самій землі. Присягаюсь, я нічого не можу для неї зробити. Запевняю вас, що якби я міг, то все змінив би на краще. Я чудово усвідомлюю, що описувати некрасиву друкарку — це гірше, ніж непристойність.

(Щодо письменництва, то більшого вартий живий песик).

Маю поділитися з вами радістю. Річ у тім, що однієї тужливої неділі без фарофи дівчина відчула несподіване, незбагненне щастя: гуляючи по портовій пристані, вона побачила веселку. Відчуваючи легкий екстаз, вона тієї ж миті зажадала більшого: їй захотілося побачити, як колись у Масейо, німі спалахи феєрверку. Вона захотіла більшого, бо насправді, коли ти даєш руку, такі люди, як вона, хочуть отримати решту, цей народ жадібно мріє мати все. Без жодного права на це бажання, чи не так? Не існує способу — принаймні я його не знаю — побачити багатокольоровий сяючий дрібний дощ з феєрверку.

Чи маю я сказати, що вона дуріла від солдатів? Це справді так. Коли вона бачила солдата, то думала, тремтячи від задоволення: невже він може вбити мене?

Якби ж ця дівчина знала, що моя радість також виникла з глибини моєї печалі і що моя печаль — це невдала радість. Так, у глибині душі вона була трішки веселою, незважаючи на невроз. Невроз від війни.

І вона дозволяла собі ще одну розкіш, окрім щомісячних походів до кінотеатру: вона фарбувала нігті на руках у яскравий червоний колір. Але оскільки вона їх обкусувала майже до нігтьової пластинки, розкішний червоний лак згодом злізав і під ним було видно чорний бруд.

А що було, коли вона прокидалась? Коли вона прокидалась, то не одразу могла зрозуміти, ким є. Потім вона згадувала і з задоволенням думала: я друкарка, незаймана й мені смакує кока-кола. Потім вона вдягалася у свою сутність і проводила решту дня, смиренно скоряючись буттю.

Чи збагатив би я свою розповідь, якби використав якісь складні технічні терміни? Але річ у тім, що ця історія не має жодної техніки, жодного стилю, її написано на вмання. Нізачо в світі я б не розцяцьковував блискучими й неправдивими словами таке скромне життя, як у цієї друкарки. Протягом дня я, як і всі, здійснюю вчинки, не зрозумілі мені самому. І найбільш незрозумілий з них — ця історія, в якій немає моєї провини та яка розвивається сама по собі. Друкарка жила в особливому зачарованому німбі між пеклом і раєм. Вона ніколи не думала: «Я — це я». Гадаю, вона вважала, що не має на це права, вона була випадковим створінням. Плід, який копають, як сміття, загорнуте в газету. Невже таких, як вона, тисячі? Так, але всі вони випадкові. Якщо добре подумати: хто не є випадковим створінням у цьому житті? Що ж до мене, я вільний від того, щоб бути просто випадковим, бо я пишу, що є дією, яка є фактом. Саме тоді я контактую зі своїми внутрішніми силами і відкриваю у собі вашого Бога. Для чого я пишу? Хіба ж я знаю? Не знаю. Так, справді, мені іноді здається, що я — не я, що я належу якійсь далекій галактиці, дивуюся самому собі. Невже це я? Я лякаюся зустрічі з самим собою.

Дівчина з північного сходу не вірила у смерть, як я вже казав, думала, що не помере — але хіба вона не була живою? Вона забула імена матері й батька, про яких

¹⁶ Фарофа — традиційна страва бразильської кухні на основі маніокового борошна.

ніколи не згадувала її тітка. (Надмірна легкість, з якою я граю словами, змушує мене тремтіти, і я боюся порушити Порядок і впасти в бездонну прірву, населену криками: Пекло свободи. Але я продовжуватиму).

Продовжую.

Щоранку вона вмикала радіо, позичене у сусідки по кімнаті, Марії да Пенья, вмикала тихесенько, щоб не розбудити інших, вмикала завжди заради програми «Радіо-годинник», що передавала «точний час і новини культури», і жодної музики — лише падаючі краплі звуків, що відраховували кожну спливаючу хвилину. Крім усього іншого, цей канал використовував інтервали між краплями-хвилинами для комерційної реклами — вона обожнювала рекламу. Це була прекрасна програма, оскільки між сигналами вона давала безліч цікавих повідомлень, які, можливо, колись їй стануть у пригоді. Так вона дізналася, що імператора Карла Великого в його рідній країні називали Каролусом. Щоправда, їй жодного разу не випало застосувати цю інформацію. Але ніколи не знаєш, хто чекає, той завжди отримує. Також вона почула інформацію про те, що кінь — єдина тварина, яка не зустрічається зі своїм потомством.

— Ну, це вже, юначе, непристойність, — сказала вона дикторові.

Іншого разу вона почула: «Покайся у Христі, і Він дасть тобі щастя». І вона показала. Оскільки не знала, в чому, то каялася цілком і в усьому. Пастор також сказав, що помста — це смертельний гріх. І вона не мстилася.

Так, хто чекає, той завжди отримує. Правда?

Вона мала те, що називається внутрішнім світом, але не знала про це. Вона жила собою, ніби поїдала власні нутроші. Коли вона їхала на роботу, справляла враження тихої божевільної, бо коли вона бігла від автобусної зупинки, то літала десь далеко, у високих і засліплюючих мріях. Мрії ці, попри всю їхню інтимність, були порожніми, бо не мали стрижня попереднього досвіду — досвіду екстазу, скажімо. Найчастіше в ній була порожнеча, якої вона не усвідомлювала, та порожнеча, що заповнює душі святих. Чи була вона святою? Схоже на те. Вона не розуміла, що думає, бо не знала, що означає слово. Але, здається, все її життя було тривалим роздумом про ніщо. Інші люди були потрібні їй лише для того, щоб вилити в себе, інакше вона б загубилася в безкінечній порожнечі, що заповнювала її. Вона думала, коли друкувала на машинці, і через це помилялася ще частіше.

Але мала й радощі. Холодними ночами вона, тремтячи всім тілом під полотняним простиралом, читала рекламні оголошення, що їх вирізала в офісі зі старих газет. Клеїла їх в альбом. Найулюбленішою була реклама з кольоровою світлою відкритого слоїчка з рожевим кремом для шкіри жінок, просто не таких, як вона. За звичкою примружуючи очі, вона з насолодою фантазувала: крем був таким апетитним, що якби вона мала гроші, то обов'язково купила би його. Зовсім не для шкіри, вона з'їла би його, просто ложкою зі слоїчка. Річ у тім, що їй бракувало жирів і її організм був сушішим, ніж напівпорожній мішок із покритими грінками. З часом вона перетворилася би на живу матерію в її первинній формі. Можливо, так вона рятувалася від спокуси бути нещасливою та шкодувати себе. (Коли я думаю, що міг би народитися нею — а чому б ні? — я тремчу. Тоді я сам собі видаюся боягузом і відчуваю свою провину, як свідчить одна з назв цієї книги).

Так чи інакше, майбутнє, схоже, буде набагато кращим. Принаймні майбутнє має ту перевагу, що не є теперішнім. Завжди є щось краще за руїну. Але у ній не було жодної людської слабкості. В її душі ніби пашіла свіжа квітка. Бо, як не дивно, вона вірила. Вона була лише тонкою органічною матерією. Вона існувала. І все. А я? Про мене відомо тільки те, що я дихаю.

У ній було невелике, але негасиме полум'я — дихання життя. (З цією історією я проходжу через маленьке пекло. Боги не хочуть, щоб я писав про прокажених, інакше погрожують наслати на мене проказу). (Якщо я відтерміновую опис подій, які я туманно передбачаю, то роблю це для того, аби змалювати декілька портретів моєї героїні, дівчини зі штату Алагоас. А ще для того, аби читач, якщо такий знайдеться, увібрав її, як висушена земля всотує вологу. Ця дівчина — правда, про яку я волів би не знати. Не уявляю, хто в цьому винен, але хтось має за це відповіді).

Чи не станеться так, що, вриваючись у її життя, я порушу таємницю фараонів? Чи не буду я смертельно покараним за розповідь про це життя, яке, як і всі інші життя, має непорушну таємницю? Несамовито намагаюся знайти в цьому існуванні щонайменше один коштовний топаз. Можливо, наприкінці він засяє, поки не знаю, але маю надію.

Я забув сказати, що друкарку час від часу нудило від думки про їжу. Це почалося, коли в дитинстві вона дізналася, що з'їла на обід смаженого кота. Це її дуже налякало. Вона втратила апетит, довго голодувала. Їй здавалося, що вона вчинила злочин, що з'їла смаженого янгола, і його крила хрустіли у неї на зубах. Вона вірила в янголів, а оскільки вона вірила — вони існували.

Вона ніколи не обідала й не вечеряла в ресторанах. Їла біля стійки в барі на розі. Їй чомусь здавалося, що кожна жінка, яка входить до ресторану, — французенка і є легковажною.

Вона не розуміла значення деяких слів. Наприклад, слова «ефемерний». Сеу¹⁷ Раймундо нерідко давав їй передруковувати папери, написані його красивим почерком, де було багато таких слів. Слово «ефемерний» їй здалося надзвичайно таємничим, і вона передрукувала його з особливою уважністю, не пропустивши жодної букви. Глорія, її співпрацівниця, була стенографісткою, і не лише заробляла більше, а й не боялася складних слів, що їх так полюбляв їхній шеф. А моя героїня поки що вподобала слово «ефемерний».

Ще один штрих до її портрета: вона ніколи не отримувала подарунків. Втім вона й не мріяла про них. Тільки одного разу їй дуже захотілось отримати одну річ, це була книга, яку сеу Раймундо, що полюбляв літературу, залишив на столі. Книга називалася «Принижені та ображені»¹⁸. Дівчина замислилась. Можливо, вперше вона віднесла себе до певного соціального класу. Вона думала, думала й думала! Тож дійшла висновку, що насправді ніхто ніколи її не ображав, просто такий уже цей світ, боротьба тут не має сенсу, заради чого боротися?

¹⁷ Сеу — бразильське звертання до чоловіків. Те саме, що сеньйор.

¹⁸ «Принижені та ображені» — роман видатного російського письменника Федора Достоєвського.

«КУР'ЄР КРИВБАСУ»

квітень-травень-червень 2016

№ 317-318-319

Розділ ПРОЗА містить сільські краєвиди «Старина» від Андрія КОНДРАТЮКА, главу з роману Василя СЛАПЧУКА «Роман & роман», новелу Євгенії КОНОНЕНКО «Готелька на Борщагівці», два оповідання Олега КОЧЕВИХ під загальним заголовком «Мандрівне», новели Ольги ДЕРКАЧОВОЇ «Більше за життя».

У розділі УНІВЕРС подано оповідання Павла ГІЛІЄ у перекладі з польської Лариси АНДРІЄВСЬКОЇ, містично-філософську новелу «Мейстер Леонгард» австрійського письменника та драматурга Густава МАЙРІНКА (переклад з німецької Катерини КУДРІНОЇ), прозу литовського письменника, перекладача, есеїста і драматурга Юргіса КУНЧІНАСА „Менестрелі в пальтах максі” у перекладі Катерини МІХАЛІЦІНОЇ та Марюса БУРОКАСА.

Розділ ПОЕЗІЯ пропонує нові вірші Василя СТАРУНА «Чекай на мене ночі й дні» з книги «Дванадцять брам», поетичну добірку Олександра АСТАФ'ЄВА «Молекулярний ерос», знайомство з поетесою Рані РОМАНІ та публікацію віршів «Циганське щастя», що підготував Андрій ЛЮБКА.

Поетичний УНІВЕРС пропонує знайомство з письменником Абрамом СУЦКЕВЕРОМ в авторській рубриці «Хвіртка до загубленого саду» Валерії БОГУСЛАВСЬКОЇ, добірку італійської поезії XII-XIX століть «Де квітка шафрану найперша цвіте...» у перекладі Валентини ДАВИДЕНКО.

У розділі SCRIPTIBLE друкуються роздуми Софії МАЙДАНСЬКОЇ «Травневі зустрічі», розвідка Ярослава ГОЛОБОРОДЬКА «Цивілізаційні екзерсиси Доріс Лессінг» із циклу «L-Нобелістика XXI», рецензія Владислави МОСКАЛЕЦЬ «За лаштунками літературного процесу» на книжку Елеонори СОЛОВЕЙ «Притча про поетів», розповідь Федора ШЕПЕЛЯ про історичний календар Кіровоградщини від Володимира Боська. Гоголівську тему у версії Юрія Шереха «Всі ці слов'янисті та європісти...» досліджує Юрій БАРАБАШ, а в гостях у письменника Олександра Жовни у Новомиргороді «побував» Василь ГАБОР.

АНОТАЦІЯ ЧЕРГОВОГО НОМЕРА

Слово і Час. – 2016. – №4.

Номер відкриває рубрика «XX століття». Микола Ільницький розглядає літературну творчість поета Ярослава Цурковського. Ярослав Поліщук аналізує процес уписування творчості П. Тичини в український літературний канон. Анна Ільків досліджує інтимний епістолярій українських письменників другої половини XIX – початку XX ст.

У рубриці «Ad fontes!» Петро Білоус аналізує виникнення та поширення терміна «давньоруська література». Міф про «древнерусскую»: термінологія та ідеологія. Тетяна Дзюба розглядає маловідому літературно-критичну працю Андрія Царинного (А. Стороженка) про П. Куліша. Олена Щербак з'ясовує семантику образу жінки у «Слові о полку Ігоревім».

У рубриці «Зарубіжна література» Світлана Маценка подає аналіз образу Бетховена в романі «Доктор Фаустус» Т. Манна в його співвіднесенні з фіктивним образом композитора Леверкюна. Мадлен Шульгун розглядає карнавалізацію і гру як стратегії оновлення травелогу в творі М. Гіголашвілі «Червоний озноб тінгівани. Записки про Марокко». Уляна Баран оглядає розвиток Німецького історичного підліткового роману.

У рубриці «Перекладацтво» Ірина Піговська порівнює фрагменти «Гамлета» Шекспіра в оригіналі, перекладах польського поета С. Бараньчака та українського поета Ю. Андруховича. Анатолій Ткаченко подає приклади з досвіду проведення перекладацьких турнірів зі студентами спеціальності «Літературна творчість». Максим Стріха розкриває творчі стратегії В. Самійленка-перекладача.

У рубриці «Написане лишається» друкується родинне листування Володимира та Розалії Винниченків (1931) із коментарями Надії Миронець. Ірина Щукіна подає виступи Євгена Сверстюка в музеї Лесі Українки, зафіксовані у звукозаписах. Юрій Пелешенко рецензує монографію П. Білоуса «Українська середньовічна література».

АНОТАЦІЯ ЧЕРГОВОГО НОМЕРА

Слово і Час. – 2016. – №5.

Номер відкривається рубрикою «Питання шевченкознавства». Василь Яременко аналізує поняття гармонії у творчій спадщині Т. Шевченка, Денис Чик – мотив соціальної помсти у повісті Т. Шевченка «Варнак» і романі «Мері Бартон» Е. Гаскелл. Ніна Чамата й Валерія Смілянська спростовують гіпотезу про останню (уже після Л. Полусмак) любов поета.

У рубриці „XX століття” Ірина Яремчук розглядає літературно-критичні статті Миколи Голубця про Лесю Українку. Надруковано також статтю згаданого критика «Леся Українка». Тадей Карабович аналізує мотиви вигнання в поетичній творчості Віри Вовк. Ольга Пуніна реконструює художній потенціал сценаріїв В. Стуса. Петро Нестеренко розглядає художні особливості книжкових обкладинок 1950 – 1960-х рр.

У рубриці „Час теперішній” Галина Яструбецька пропонує погляд на романи «Книга забуття» і «Та сама курява дороги» В. Слапчука крізь призму ідеї «абсурдної людини» А. Камю. Ярослав Голобородько розмірковує романами С. Пиркало. У рубриці «Текстологія і джерелознавство» Олесь Федорук аналізує всі наявні видання «Чорної ради» П. Куліша й тестує їх на предмет похибок тексту. У рубриці «Написане лишається» друкується родинне листування Володимира та Розалії Винниченків (1932) із коментарями Надії Миронець. Альбіна Шацька публікує лист Олени Пчілки про перебування делегації українських культурних діячів у Санкт-Петербурзі й подання нею доповідної записки голові Комітету Міністрів С.Вітте. Іван Теплий рецензує монографію Я. Кравця «Quae scripsi, scripsi»: романські літератури у рецепції Івана Франка.

«Всесвіт» – журнал іноземної літератури № 5–6 травень–червень, 2016.

Засновник: ТОВ Журнал «Всесвіт».

Свідоцтво про державну реєстрацію ЗМІ: КВ, № 19840–9640 ПР від 04.03.2013.

Адреса редакції журналу «Всесвіт»:

Україна, 01030, Київ, вул. Золотоворітська, 6-а, оф. 9.

Телефон/факс: (38044) 235-6341

E-mail: vsesvit.vsesvit@gmail.com – шеф-редактор;

vsesvit.journal@gmail.com – головний редактор.

www.vsesvit-journal.com

Дизайн, набір та верстка комп’ютерного центру Журналу «Всесвіт».

Підписано до друку 24.06.2016. Формат 70 x 100/16.

Наклад 1500 прим. Зам.

Ціна – за каталогом МЗУ.

Друк: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф». Київ, вул. Віскозна, 8.